

الزامات همسایگی و واگرایی‌ها در رابطه تهران و آنکارا

رحمان قهرمان‌پور

رابطه تهران با آنکارا بعد از تحولات جهان عرب در سال ۲۰۱۱ که به بهار عربی مشهور شد و بحران داخلی در سوریه، در مسیری افتاده است که بیشتر دچار واگرایی شده‌ایم تا همگرایی. آن بخشی از رابطه ایران و ترکیه که همچنان شاهد همگرایی است، بخش ناشی از الزامات همسایگی در روابط است. ایران و ترکیه در طول یک قرن گذشته و پیش از آن از زمان تاسیس دولت‌های مدرن، همواره سعی کرده‌اند که بر اساس الزامات همسایگی وارد تنش جدی و درگیری مرزی با یکدیگر نشوند. به همین دلیل است که دو کشور تعهد می‌دهند که از خاک یکدیگر علیه دیگری تعرضی صورت نپذیرد. وقتی از الزامات همسایگی و ضرورت‌های ژئوپلیتیکی خارج می‌شویم، واقعیت این است که فراتر از مرزها، دو طرف در دو مسیر متفاوت (و نه الزاما متضاد) حرکت می‌کنند. ترکیه بعد از اعتراضات موسوم به بهار عربی، همراه با قطر در محور اخوان‌المسلمین قرار گرفت و در اتحاد با گروه‌های اخوانی در مصر و تونس، دنبال الگویی بود که در ترکیه هم مطرح شده بود. ایران هم در برابر در محور مقاومت قرار گرفت. بین محور مقاومت و محور اخوانی در سوریه، تنش جدی وجود داشت که تا الان هم حل نشده است. مجموع این مسائل باعث شد که روابط تجاری ما هم تحت‌الشعاع این مسائل قرار بگیرد و کاهش پیدا کند. به‌رغم اینکه دو کشور قبلا تصمیم گرفته بودند که میزان تجارت دوجانبه را به ۲۰ میلیارد دلار برسانند، شاهدیم که این رقم اکنون کمتر از ۱۰ میلیارد دلار است. مسائل ساختار در روابط ایران و ترکیه، روابط را بیشتر از آنکه به سمت همگرایی سوق بدهد از این همگرایی دور می‌کند. به نظر من در آینده نزدیک با توجه به کلیت شرایط حاکم بر منطقه و جهان، شاهد همگرایی و تقویت روابط در سطح استراتژیک نخواهیم بود، چراکه در حال حرکت در دو مسیر متفاوت هستیم. ترکیه از یک‌سال پیش، تلاش کرده است تا سیاست‌های خود را در منطقه غرب آسیا نسبت به گذشته تغییر دهد. نمی‌توان گفت که روابط ترکیه با عربستان و امارات کاملا بهبود یافته است. همان اتفاقی که در روابط ایران و امارات متحده عربی

رخ داد و طحنون بن زاید به تهران سفر کرد، برای ترکیه هم رخ داد، ولی ترکیه از این فرصت استفاده و یک سرمایه‌گذاری ۱۰ میلیارد دلاری جذب کرد. روابط ترکیه با امارات و عربستان هم آن‌گونه که ممکن است تصور شود، خوب نیست. هنوز اختلافات جدی در روابط ترکیه با این کشورها و به خصوص عربستان وجود دارد. ایران، عربستان و ترکیه و حتی امارات احساس می‌کنند که شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی به سمت گذار پیش می‌رود و چه بهتر که از این شرایط برای افزایش قدرت خودشان استفاده کنند. هر چهار کشور با شیوه‌های خودشان در حال افزایش قدرت و نفوذ هستند. اتفاقی که در رابطه ترکیه با کشورهای عربستان و امارات افتاده است، بیشتر تنش‌زدایی است تا حرکت به سمت بهبود روابط یا برقراری روابط استراتژیک. هنوز هم در این شرایط، روابط تهران با آنکارا، بهتر از روابط آنکارا با ابوظبی و ریاض است. اما مساله این است که به همان اندازه که عوامل تشویق‌کننده در رابطه ایران و ترکیه زیاد است، موانع هم زیادتر است.

مقام‌های ایران در مذاکرات روز سه‌شنبه با رییس‌جمهور ترکیه، بر ضرورت توجه ترکیه به برخی خطوط قرمز و نگرانی‌های ایران از جمله ضرورت باز ماندن مرز ایران و ارمنستان و اجتناب از حمله به شمال سوریه تاکید کردند. تاریخ روابط ایران و ترکیه می‌تواند به ما کمک کند که درکی از تنش‌های جاری میان دو کشور به خصوص در این دو مورد داشته باشیم. ما در گذشته هم بارها در موارد مختلف تنش‌هایی داشته‌ایم. مساله کریدور زنگزور که ممکن است باعث جلوگیری از دسترسی زمینی ایران به ارمنستان شود، در ایران هم با حساسیت‌های قومیتی مواجه شده و هم بخشی از تحلیل‌ها در مورد آن صحیح و بخشی از آن ناشی از احساسات و عواطف است؛ در مورد سوریه هم همین‌طور است. ترکیه در این موارد وارد تنش با ایران نخواهد شد و کماکان مانند گذشته تلاش خواهد کرد که موضوعات را از طریق روش‌های دیپلماتیک حل کند. ضمن اینکه ایران هم در گذشته نشان داده است که اساساً تمایلی به درگیری مستقیم ندارد. دو کشور با توجه به روابط تاریخی و ارتباطات و اتصالاتی که دارند تلاش خواهند کرد که مسائل را به گونه‌ای حل کنند. کماکان که دیروز دیدیم حسین امیرعبداللهیان، وزیر خارجه جمهوری اسلامی ایران پس از دیدار با فیصل مقداد، وزیر خارجه سوریه صریحاً گفت که نگرانی‌های ترکیه در شمال سوریه باید کاملاً رفع شود. این حرف از آقای امیرعبداللهیان، آن هم در دیدار با وزیر خارجه سوریه که متحد ایران است نشان می‌دهد، ایران هم مانند ترکیه به دنبال این نیست که در شرایط فعلی با ترکیه وارد تنش شود. هر دو کشور به الزامات همسایگی پایبند هستند، در گذشته هم بارها دیده‌ایم که اگرچه دچار تنش شده‌اند، اما

به خاطر الزامات همسایگی سعی کرده‌اند که مساله را از طریق دیپلماتیک حل کنند، این بار هم مساله از طریق دیپلماتیک حل خواهد شد و ایران و ترکیه سعی خواهند که مراعات اصول همسایگی را داشته باشند.

م: ۰۰۰۰۰۰۰۰ ۰۰۰۰۰۰۰ 30 ۰۰۰۰۰۰۰ 1401 ۰۰۰۰۰۰۰۰